

CORINA ISABELLA CSISZÁR

Obiceiuri din Săpânța

Sfântu Ion

La Sfântu Ion se legau batiste cu tricolor sau struț de rozmalin. Mergeau dimineață fetele la Ion acasă să-l prindă în pat. Și-l legau și trebuia să meargă așa legat la beserică. Se știa că el a face Sântion, îl obligau oarecum să facă chef. Era un fel de provocare, mere la el, îi dădea importanță, îl băga în samă și era obligat să facă chef.

Boboteaza

Se puneau pețitori. Feciorii se adunau în gașcă și fiecare din gașcă avea câte o mândruță. Și fiecare se pune la mândruța lui de pețitor. Să urca pă poartă sau într-un copac din fața casei, dacă nu, să urca pă gard. Ceilalți din gașcă intrau în casă și fata trebuia să meargă să caute pețitorul. La care n-avea drăguț sau era mai urâcioasă, nu să pune nime. Dacă eu îi făceam ceva figuri la drăguțul meu sau l-am înșelat sau m-am uitat la altu, el ca să să răzbune, să ducea și pune o moimă. Făcea un om de paie și atașa și o scrisoare în care scria cine știe ce prostii. Și îl agăța de regulă într-un nuc să vadă lumea. Se dă jos de fată ca să nu-l vadă nime, noaptea pândesc și fata și părinții, ca să-l ia de acolo. Că altfel numa te trezai că toată lumea să uită în sus să vadă ce-i acolo. Era o rușine să vadă fata și părinții și lumea că ai pețător, îi puneau și organe sexuale.

Noi la Bobotează trebuia să fim tot timpul pregătite, să avem pălincă, prăjituri că dacă vin feciorii și se pun de pețitori trebuie să-i servești, să-i duci în casă; eu ca fată trebuia să merg să găsesc pețitorul, să-l iau, să-l aduc, să-l cinstesc, să stau lângă el la masă și împreună cu ceilalți feciori din gașcă, stau, beu, mănâncă, chefuiesc, stau un pic și să duc mai departe la altă fată, la altă mândruță a unuia din gașca ceie. Nu pé să pune același fecior de pețător la mai multe fete, că să auzea. Mergeam la biserică și noi ne întrebam fetele una pă alta dacă am avut pețător. Sau dacă te-ai ținut măreață, ai făcut figuri, o umblat un fecior după tine și tu n-ai vrut, ți s-o dus și ăla și ți-o pus pețător, ți-o agățat o maimuță din aia acolo să te facă de râs. O fată avea multe de îndurat pentru că feciorii țineau foarte mult unul cu altul. Aveau banda lor cu care umblau de mici împreună și la colindat și peste tot. Umblau împreună la colindat de copii și până-s feciori și după ce se căsătoresc iar s-adună. La Anul Nou fetele stau acasă și așteaptă feciorii la colindat cu muzică, cu *teceră*,

Cimitirul vesel din Săpânța; foto: Florin Avram

zongoră, dobă. Și colindă fetele. Și erau bandele astea în funcție de neam. Care erau mai de gazde formau o bandă, care erau mai de mijloc aveau altă bandă. Așa se formau de mici pentru că familiile se formau așa. Și feciorii mergeau la fetele mai văzute. Dacă cumva trecea o bandă, auzăm muzica că trece și nu ne colindă, sărem rapide să vedem cine-s aieste, cum de nu ne colindă, ce fel de feciori îs. Și trimite tăt felu de babe să margă după ei să vadă cine-s, să știm cine ne-o ocolit. Feciorii care erau mai jos, nu îndrăznesc să intre la fetele care-s mai văzute. Și a două zi la beserică ne întrebam una pe alta câte bande ne-o colindat, 12,13, 14, ne lăudam. De multe ori mințam că o fost o bandă la mine, așa ca să mă laud. De multe ori era o bandă de feciori în casă și altă bandă colinda la fereastă. Și aveau o regulă, când începea o altă bandă să colinde, cei din casă ieșeau. Oricum nu se sta mult pentru că erau foarte multe fete. Erau una după alta bandele, era una în casă, una la fereastă, una în curte, una în drum. Și jucau, zăceau de învârtit, mâncau, beau, trebuia să te ocupi de ei. La 67 de case să colinzi într-o noapte. La noi în Săpânța exista colindă specifică de Anul Nou și se păstrează și acum, este o urare:

Noroc bun frate, creștine,
Am venit din nou la tine.

Refren: An Nou fericit,
Întru mulți ani să trăiți.
Și-am venit și-n acest an,
Că ți-s frate nu dușman.

Refren
Să-ți dau multe sfaturi bune,
Ascultă-mă, că ți-oi spune,
Fii creștin evlavios
Și slujește-i lui Hristos.

Refren
La mulți ani cu sănătate
Mulți ani să trăiți.
Și la noroc s-aveți parte,
La mulți ani să trăiți.

Femeia n-are voie să margă de-acasă de Anul Nou. Și dacă mergeau fetele la colindat, babele le scoteau afară:

- Mereți, că încă n-o vinit coconii.

Le scoteau afară să vină băieții primii, că să zice că ei aduc noroc. În seara de Crăciun și de Anul Nou fetele și femeile stau acasă, nu mărăg la colindat, numa bărbații colindă. A doua zi de Crăciun mărăg feciori cu fete a colinda și femeile cu bărbații. Și a treia sară mărăg femeile și bărbații stau acasă. Fetele și femeile fac gașcă și bărbații stau acasă. În seara de Anu Nou fiecare își comandă dinainte muzică, teceră, zongoră, dobă. Că în sat nu sunt atâția muzicanți, câte bande de feciori sunt. Și atuncia fiecare merge și-și caută muzicanții. Că-s

disponibili, că-n alte părți nu se face așa, nu există obiceiul. Merg la cunoștințe și fiecare-și arvonea dinainte muzicanții. Când se înserează în 31 decembrie muzicanții trebuie să fie aici în sat. Feciorii să adună în bande de cu sară și să duc după muzicanți. Merg cu ștrafu cu caii din capătu satului sau cu sania. Se urcă tăta banda în căruță, cu muzică și de-a lungul satului dau de știre că deja o venit. Nici nu știi unde să te uiți, tot satul răsună de colinde și muzică, ies femeile în drum când aud tecera și doba.¹

Lăsarea de sec

La noi nu se făcea joc în săptămâna dinainte de post. Am făcut leșăie și am lăsat-o să se așază și am stors apa aia și am spălat tăte vasăle din casă ce trebuie pentru mâncare și le limpezăm și mai mult nu s-o pus dulce în casă. Lapte hai, că mai mâncam și ouă, dar cărnuri nu. Și acuma ține lumea tăt postul, îl posté lumea. Nici la coconi nu se dădea carne, lapte ne mai da când eram mai mici, dar carne n-o intrat în casă în Postul Mare. Mai nainte cu o săptămână, două de Paști, văruiem casăle, făceam curat în toată casa. Demult nu erau sobe, să făcea în vatră foc și de acolo să încălză. Și făce mâncare pă *pirostii*, așa era un fier cu trei pticioare înalte și puneți acolo și puneți oala pă ié. Zicea că pune pă *parastiv*. Și cărnurile când tăiem porc și amu le afumăm. Când tăiem porcu destupăm coșu și dăm drumu la fum o lună, o lună jumate, până-i afumată carnea, slănină. Și am luat-o și am pus-o în cămară. Cârnații i-am fript și i-am pus în untură, că stau mai bine. Și lăsam și să avem așa crud de Paști. Și făceam cu lut pă jos înainte de Paști. Este un teren aici cu lut galben de uns. Și mergeam cu sacu și cu căruța și aduceam și ungeam atâta de frumos. Și măturam în fiecare dzî și stoptem cu apă.

Floriile

În duminica Floriilor după ce preotul ne împărta mătoace (salcie), luam mai multe și obligatoriu duceam în cimitir la morminte.

Săptămâna Mare

Pentru Paști se pregăteau carne de porc, caș cu groștior, cârnați, supă sau ciorbă de miel, pască. Mielu demult să frigea, îl puneă într-o tavă și puneă în el de tăte și untură și-l frigea în cuptor. Și împtristrem ouă cu flori din grădină și cu coji de ceapă.

La Înviere la 9 dimineața să-ncepea slujba de Paști. Și de la 8 mergea toată lumea cu desagi. Și își puneau desaga în odorul bisericii, în rând fiecare până ieșă popa și-o sluje. Pun ouă în coș, carne de miel, o juma de kil de vin, pască. Demult mergeau cu desagi mari și puneau și pentru vecini, le ducea și la vecini pasca la sfințit. Mama făcea aluatu ca de

¹ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

cozonac, ouă, miere, lapte, un ptic de unt în ié. Și avea un miros așa de bun ca de prăjitură. Și mama ne făcea câte două pâști, una dulce și una de mâncat cu șuncă. Și făceau multă. Eu dacă nu am pască două săptămâni după Paști, parcă n-o fo Paști. Și o țineam în cămară în răceală ca să stea.²

Se pun ouă, pască, șold, cârnat, usturoi verde, sare, vin și mai nou un pic de vin. O perioadă tatăl meu cât o trăit avea obiceiul să-mi ducă pasca. Acum mi-o duce un vecin. Așa se obișnuiește, un vecin duce la 4-5 familii. Se pune în desagi tot ce ai pregătit. Se pune într-o față de masă mai de sărbătoare, se leagă și se duce la vecinu. Vecinu o avut de dus vreo 6, 5 din vecini și 6 cu a lui. Și dimineața merge la biserică și un bărbat din familie merge la vecinu după pască și este servit cu un păhărel de țuică. Și după ce o aduce, o desfacem și pă fața ceie de masă în care am legat, pă aceie punem și mâncarea. Și cojile de ouă sfințite se duc la găini, pască sfințită se duce la animale. Când eram fată mama fierbea ouăle de sâmbătă. Și apa aia de pă ouă nu se arunca. În zăua de Paști ne spălam pă față cu apa di pă ouă. Și se zice că ai viața frumoasă și fața fină. Că era curată apa, mai demult nu să roșeau ouă, așa simplu să punea la fiert, așa-l mâncai, așa-l duceai la sfințit, mai târziu ca să fie mai fain, mai puneam un pătrunjel, o frunză de ceva și coji de ceapă.

În Săptămâna patimilor, în Vinerea Mare, trebuia fetele să ne despletim, îmbrăcate în negru și nu aveam voie să ne împletim până în ziua de Paști la Înviere. C-o zis că trebe să-l jelim pă Iisus Hristos. Și mergeam la biserică cu capul acoperit cu batic negru. La Înviere puneam lumânări la morminte după ce luam lumină de la biserică. Care nu participa la Înviere, ducea lumină la morminte când mergeau a doua zi cu pasca la sfințit.³

În zî la anu să nu-ți margă fete sau femei în casă, că nu-ți mere bine tăt anu. Era Maria Diacului, apoi Doamne feri, când îi mere o fetiță sau o femeie în casă de Paști, să năcăjă. După ce iese lumea de la biserică merge acasă și ia masa cu tătă familia. În ziua de Paști ne jucam la grădinile de la biserică *de-a lopta* (mingea). Să strângea lumea la odoru bisericii și ne jucam *de-a lopta pă fugă*, *de-a țălitu*. Ne făcea mama loptă de cârpe așa boțoașă și-o împiedicam tătă hucucior că sta ani de dzăle. Jucau de-a țălitu, unu stătea la poartă sau la părete și altu dădea. Dacă l-o țălit era bine, dacă nu să culca gios. Pă care-l țăle, era el cu lopta, făceau schimb. La lopta pă fugă erau unu într-o parte și unu în cealaltă parte și să arunca mingea de la unu la altu. Și alții fugeau să o prindă și s-o arunce la altu. Mai jucam *de-a ițăle*. Să țâneau două femei de mână și restu făceau o *langă*. Și să încovriga și trece așa roată, roată pântre ele. Ne adunam și făceam o langă mare, mare lângă un colț de gard prin care se putea trece foarte greu. Și treceam pân colțu cela de gard, pă sub mână la doi; și așe trecem tâte pă sub colțu cela. Și trebuia să avem grijă să nu ne rupem sumnele scumpe de păr. Când ne jucam de-a țălitu pă mine nu mă nimere nime că eu mă culcam jos, mă lăsam până la pământ și trecea lopta păstă mine. Și venea tătă comuna, nu-ncăpeai să stai de ei, la jocu de-a lopta.⁴

² Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

³ Performer Irina Pop (Todiuf), 63 ani, Săpânța, 2018.

⁴ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

Sfântu Gheorghe

La poartă se pun crenguțe de mesteacăn. Eram elevă la liceu și o venit feciorii cu mașina C.A.P. - ului. Și aveau găleți cu apă și la șase dimineața am venit la stația de autobuz ca să merg la liceu. Și eram cu un grup de fete și o venit feciorii cu gălețile și tăte ne-o udat. Umblau feciorii cu găleți cu apă la fete acasă să le ude. Se ascundeau și când le găseau, aruncau găleată pă ele. Dacă nu se ascundeau le uda numa un pic. Le uda ca să fie curate, dacă lași să te stropțească de Sânjorz, ai pielea și fața curate, ești frumoasă. Dacă nu te stropțe nime, îți ies bube, ce știu eu ce îți apare pă tine. Pe cei cu numele de Gheorghe îi străgam acasă cu fete și feciori. Duceam muzică și petreceam.

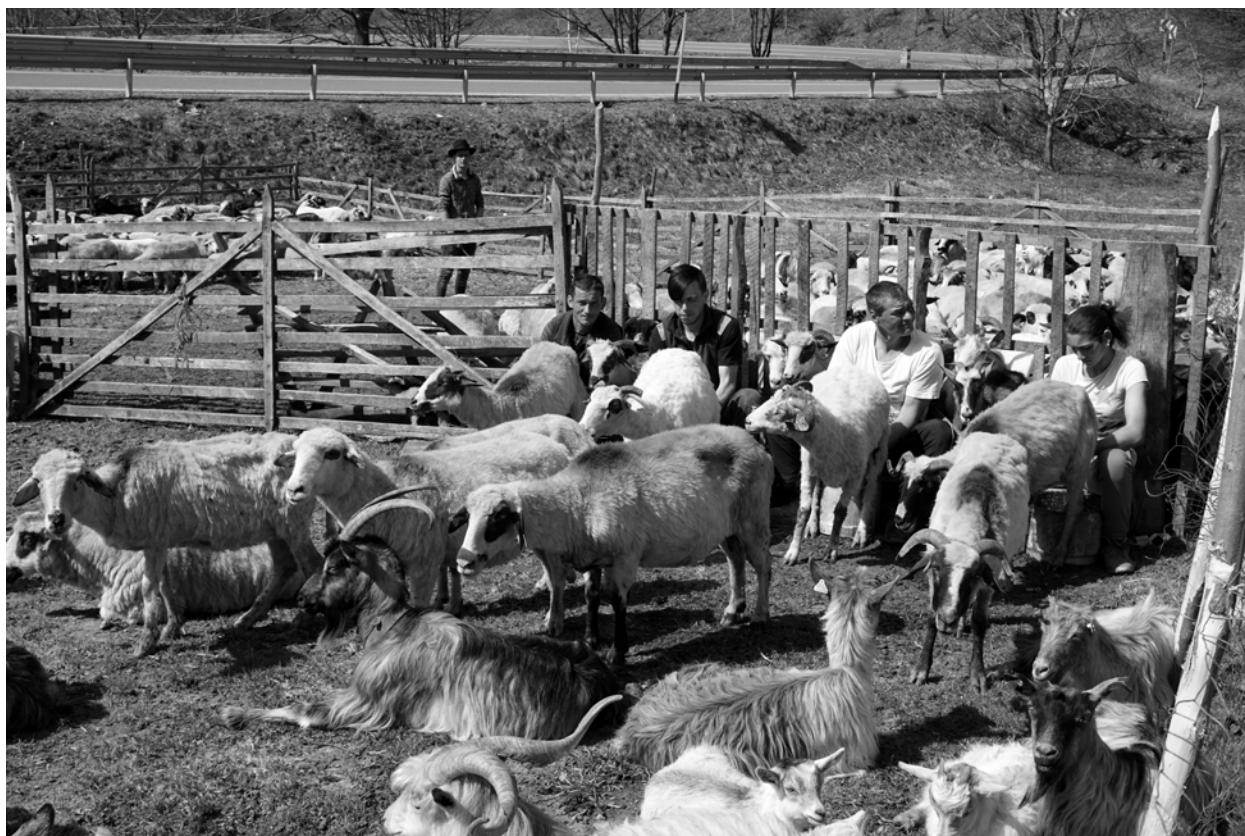
Stâna

La Săpânța încă se mai păstrează tradiția veche la *mulsul măsurii*, începând cu luna mai.⁵ Mulsul măsurii se face când oile-s duse sus în deal, dincolo de Săpânța. Le mută în deal, că le mută de jos pentru că se închide țarina, pentru că lumea trebuie să cosească. Și se duc sus în munte dincolo de Piatra Săpânței unde e iarba mare pă când să duc și să aibă oile lapte. Gazda de stână nu prea vrea, dar lumea insistă ca el să meargă cu oile în munte ca să fie iarbă, ca să dea oile cât mai mult lapte la măsură. Gazda de stână hotăra când se mergea cu oile de acasă la stână. Și prima dată mergeau aici la margine la țarină aproape. Până la Piatra Săpânții era foarte mult teren. Și stăteau aici până la începutul lunii mai și pe urmă se duceau la deal. Era regula stabilită în sat, aici jos trebuia să crească iarba ca să aibă oamenii timp să cosască. La noi primăvara stâna este cel mai mare eveniment de primăvară, după Paști. Focul de la colibă arde în permanență. Gazda de stână are tot timpul foc, ăla nu se stinge niciodată, avea tot timpul nevoie de foc ca să facă brânza și urda. Imediat după Paști începe *măsurușu oilor*, adică să măsoară laptele. Cel ce are oi să duce la stână la muls.⁶ Săpânțenii care au 10, 20 de oi sau mai multe fac mulsul măsurii, dar nu toată lumea deodată. Unii fac într-o zi, câteva familii, altă dată fac alții și nu toți fac cu ceteră. Pentru treaba asta fiecare familie se pregătește cu mâncare, pune în desagă și mere la munte.⁷ Când ne duceam la măsură acolo la staul, înainte de a fi mulse oile se stropea cu apă sfințită și se pune de obicei liliac la staul. Asta e tradiția, la stână se merge cu flori de liliac. Se cheamă și un preot dacă e disponibil, dacă nu, un diac de la biserică. Se face rugă pentru ca oile să fie sănătoase, să dea lapte, să primim cât mai multă brânză. De obicei ciobanul era plătit în bani pentru că fiecare familie care avea oile date acolo la stână, nu pretindea altceva decât urdă și caș. Și atunci îi programează pe fiecare. Acuma ești tu la rând, săptămâna viitoare e celălalt, peste o săptămână altu. Și el tot timpul are program, până se termină datoriile gazdei de stână. Până au oile lapte, el are tot timpul programat la

⁵ Performeră Marieta Stan (fiica sculptorului Ioan Stan Pătraș), 78 ani, Săpânța, 2018.

⁶ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

⁷ Performeră Marieta Stan (fiica sculptorului Ioan Stan Pătraș), 78 ani, Săpânța, 2018.

Sâmbra oilor în Pasul Huta; foto: Florin Avram

cine trebe să dăie urdă și brânză. Deci nu prea are așa în plus, numa dacă are oile lui și sigur are cam fiecare gazdă de stână. Cum îți calculează la măsură, așa primești și brânza. Cât se mulge atunci, așa se socotește. Și apoi cum te înțelegi cu gazda de stână, 3 kilograme jumate de brânză cu caș împreună la un litru de lapte sau patru. Fiecare familie care are oi acolo la gazda respectivă de stână, când se programează mulsul măsurii pregătește acasă preparate tradiționale. Face tot felul de mâncăruri care se duc sus la munte. Duc față de masă frumoasă, farfurii, puneau toate bagajele în căruță, înstruțau frumos, mergeau cu muzică, cu cântec până sus în munte.⁸ Acolo nu se face masă, nu se mănâncă până nu mulg oile și nu se măsoară laptele cu măsurătoarea gradată și după măsurătoarele astea se dă brânza la oameni. Apoi se face masa jos la umbră, în cântec la marginea pădurii. Între timp ciobanul face tocăniță din doi miei, face urdă și caș. Fiecare familie așază mâncarea pregătită de acasă și băutura. După terminarea mulsului oilor și măsurat, se trage cu pușca un cartuș în sus și dacă e chemat și preotul se face o scurtă slujbă cu toată lumea și pe urmă începe cheful. Gazda stânii împarte la toată lumea caș, urdă, miel, cetera cântă și se începe a hori și a juca:

⁸ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

Zii ceteraş de băut
Nu mi-ai zis tare de mult,
Mama care te-o făcut.
De ce am venit la stână,
Ca să-mi fac voia deplină.
Să trăiască oacheşa,
Pentru ea e veselie.
Să trăiască şi cornuta,
Să ne deie brânză multă.
Şi om face roată, roată,
Toată lumea laolaltă,
Aici la mulsul măsurii
De la marginea pădurii.
Drag mi-e badea ciobănaş,
Că-mi dă urdă,
Că-mi dă caş.
Când vine sara la noi,
Mi-aduce lapte de oi
Şi-mi aduce şi jintiţă,
Io-i mai dau câte-o guriţă.⁹

Îşi mai chemau prieteni, ba o soră care n-avea oi sau un frate sau prietenii copiilor. Sau mergeau în schimb unul la altul, de la o stână la alta. Invitaţii nu duc nimic, decât cel care are oi. Şi fiecare după ce să gată mulsul măsurii, să aşază jos pă iarbă sub formă de litera U, pun feţe de masă, fiecare familie una lângă alta şi acolo se mănâncă jos. Te-ai aşezat acolo, ți-ai desfăcut tot ce ai adus de acasă şi se servesc unul pe altul, cu pălincă, cu mâncare, cântă. Gazda de stână mai pregăteşte şi el mai face miel la ceaun ori tăia o oaie. Şi te îmbrăcai de sărbătoare la mulsul măsurii. Proprietarul participa la măsurat când se măsură cu lităra, cu căldarea; oamenii pe atunci aveau încredere unul în altul, erau foarte corecţi. Bunicul meu avea car şi cai. Şi eram mică şi m-am dus o dată cu el după brânză. Şi am ajuns noaptea târziu că ni s-o străcat caru şi până l-o tomnit. Şi am auzit când o vorbit ei acolo şi o zis bunicu că nu ia toată brânza amu că mai vrea încolo mai târzău, mai căta toamnă, să fie mai proaspătă. Şi o fost de acord gazda de stână. Eu abia aşteptam când eram copil să fie mulsul măsurii să mă duc la muls. Noi aveam acasă liliac alb şi aş fi vrut şi colorat să duc şi de acela, să împodobesc, să fie cât mai frumos staulu. Şi ceream de la vecini. Staulu tăt se înconjura şi se stropea cu apă sfinţită. Şi arunca agheazmă şi peste oi. Şi la începutul mesei zicea preotul o rugăciune, să ferească oile de tunete, de fulgere, să dea oile lapte, să fie sănătoase, să nu le mânânce lupţii. O fost cazuri când venea lupul. Şi gazda de stână dacă-ţi mânca lupul oile, obligatoriu trebuia să-ţi aducă lâna sau capu, ca omul să-şi cunoască oile. Că şi din 300 de oi omul îşi cunoştea oile după cap, dacă nu-i

⁹ Performeră Marieta Stan (fiica sculptorului Ioan Stan Pătraş), 78 ani, Săpânţa, 2018.

aducea dovada, plătea gazda de stână oaia. După ce se termina masa, veneam jos în sat și eram invitați la cei care aveau oi. Și eu după ce veneam acasă de la măsură, străgam vecinii. Făceam multă mâncare și ce rămânea, chemam vecinii să vină la masă, c-o fo mulsul măsurii. Și așa chemau și ceilalți, că alții făceau în altă zi mulsul măsurii. Mulsul măsurii se făcea numai marțea, joia sau sâmbăta. Niciodată nu se făcea în altă zi, pentru că luna, miercurea și vinerea îs zile de post, duminica e sărbătoare, se merge la biserică. Și se făcea la fiecare stână în altă zi, ca să nu se suprapună, să fie chef la fiecare stână. Chefuiau de multe ori la stână, poate și până a doua zi. Fiind postul Paștelui, după post, oamenii erau dornici de a petrece la stână.¹⁰

Jocul

După Paști api să făcea duminica joc. Aveau un pod mare de scândură feciorii și acolo jucau pă pod. Jucau 20-30 de fete și cam de la 14-15 ani intrau fetele în joc. Api dacă să supărau feciorii pă tine, te lăsau afară și nu mai giucau. Era rușâne mare asta. Eu am fo de vo 14 ani și m-am băgat în joc cu feciorii. Și m-am certat cu un fecior că nu-l ibdem. El m-o luat la joc și m-o lăsat în joc. Și l-am făcut acolo în joc de 2 bani. Demult dacă avea supărare un fecior cu o fată, o țâpa din joc, să iasă din joc. Dacă avea părtiniri fata, n-o țâpat-o, n-o lăsat-o. Și-o rămas el cu buza umflată. Mi-o povestit o mătușă de a mé că o fo fată și o vrut s-o țâpe din joc. Și-o fost un om bătrân bine văzut în sat. Și el o mărș pă pod și o luat fata ceie la joc și o dzâs: „Noa, țâpe amu fata asta din joc de la mine.” Și-o rămas fata în joc și-o jucat-o moșu un ptic și-o dat-o la un băiat. Și cela n-o mai țâpat-o. Nu s-o întâmplat ca fetele să refuze feciorii la joc, că feciorii erau mai harnici ca fetele. Le pedepsă pă fete câte 2-3 duminici și nu jucau. Feciorii nu stăteu cu fetele, stăteu separat. Când o stat jocu *De sărit*, feciorii te strâga, arăta că gioci cu el? Și dacă te chema și altu la joc și erai chemată dinainte de alt fecior, îi răspundeai: „nu, că m-o chemat.” Femeile și bărbații la care le plăcea jocu, sta roată pângă joc și să uitau. De la un ceas (ora 13.00) până sara era joc. Căsătoriții nu jucau la joc, numa la nunți.¹¹

Ruga pentru țarină

Când vine primăvara și începe să crească iarba, să face rugă la biserică pentru țarină. Se face la biserică de zeci de ani de zile rugă pentru țarină. Și participă toată lumea pentru recoltă bună. Sunt niște obiceiuri la noi. Se face cunună la Rusalii și la Sâmpțietru. Avem două cruci, una la biserică și una în stradă. Și se face cunună de spice la cele două. Când să mere la Rusalii la prima cruce, să mere de obicei la Sâmpțietru la cealaltă cruce, aceie din stradă. De obicei două fete și doi băieți fac cunună din spice de grâu și schimbă cununile

¹⁰ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

¹¹ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

în fiecare an la sărbătorile astea. Toată lumea pleacă de la biserică cu prapori cântând, merg în alai, se face slujbă și se pun cununile acolo la cruci. Se face rugă specială, se duc colaci, se face ca un fel de părăstas. Se pune un castron cu busuioc și se sfințește crucea și cununa de grâu. Se revine la biserică cu tot alaiul și se miluiește. Și se merge și se revine cântând cântece de Rusalii sau de Sfântu Petru. La porți se pun crenguțe de stejar la Rusalii.

Nunta

Nu-i lăsa părinții să să ieie și fugeu tinerii. Și nu te cunună popa mireasă, numă învelită pă cap. Dacă nu vroiau părinții mirelui ori a miresei să să ducă după fecioru sau fata ceie, ieșe cu scandal. Și tinerii nu zăceu nimnic și s-o povestit și s-o dus și șideu câte o săptămână. Fugeau pă la cunoștințe și stăteau câte o săptămână, două și vineu înapoi. Și apoi să îmbrăca în mireasă și îi punea șerincă până să cununa și o învălea. Și după cununie își punea iar cununa pă cap. Că zice c-o fo fugaucă. O fugit o fată și o venit la beserică cu cunună pă cap și n-o vrut-o cununa popa cu cunună. Api părinții era că mereu la nuntă, era că nu, depinde cum s-o împăcat după aceea.

Cununa miresei; foto: Florin Avram

De obicei părinții feciorului mereau a peți fata. Să mai întâmpla și invers, dar mai rar. Vorbeau între ei, „uite, cum fata ceie ar fi de fecioru nost” și îi spuneau feciorului să mai meargă pe acolo pe la fată. Și fata nu era anunțată dinainte că urmează să meargă a peți, mergeau pe nepregătite. Pețătorii erau omeniți cu pălincă, slănină, cârnați, cu ce aveai acasă. Baba mé, bunica mea îmi zicea că în tăta dumineca trabă să faci *holopti* (sarmale), că nici te miri cine-ți vine în casă și aceie îi mănecare domnească. Api mere la popa să facă credința și să anunțe de trei ori în biserică căsătoria, zice că „răspunde” în biserică.¹²

Mirele și mireasa chemau la nuntă. Aveau bote sculptate la capite așa frumos, cam de un metru erau. Tăt satu să străga la nunți și tu nu știi câți îți vin. Tu trebuia să te pregătești așa pântru tăta lumea. Sunt 1300 de fumuri în sat. Stegaru cu feciorii și cu pălincă să duceau după nănași acasă să-i străge a doua zi la nuntă. Să duce cu teceră, zongoră, dobă, numa după nănași se mergea cu muzică obligatoriu. Pă ceilalți îi strigau așa fără muzică.¹³

Să făceau laște de casă, cu 3-4 dzăle înainte de nuntă. Și să punéu la uscat. Și mai îți aduceau femeile ouă, să faci laște.

Dacă era nuntă, să făcea cusut de steag. Druștele împletea cununa pă steag, să făcea din bărbânoc, cât era steagu de lung. Și să lega cununa pă steag și să lega o pânzătură mare (șerinca cé mare). Și a treia dzî după nuntă să descoasă steagu. Și cununa miresei o păstra mireasa. Duminica cu o săptămână înainte de nuntă mere mireasa cu cunună la beserică îmbrăcată frumos. De cipci era cununa ceie. Un băiet avea steag și îi plătea cine îl împrumuta de la el. Era steag cu multe șerinci. Și să puneau batiste cu modele și păstă să puna bărbânocu. Să puneau *strențe* (franjuri) așe pă margine și erau cusute cu flori. Și la miazănoapte mergeau după cunună și veneau înapoi la mireasă.¹⁴ Îs în sat unu sau două steaguri de nuntă făcute din baticuri. Și te duci și împrumuți și să cosea pă bota de la steag. Și druștele fac cununa. La mireasă să-mpletea cununa. Druștele aduc bărbânocu gata pregătit legat așa frumos în buchete. Pregătesc ață, ac și împletec cununa. Și pun cam 8 – 10 fire de *strămătură* (ață) laolaltă și să croie lungă cât să ajungă la o cunună. Și să împleté firu acela de bărbânocu cu strămătura, ca să poată să țână cununa, să nu să desfacă. Cam de un metru jumate de lungă să împleté. După aceie să leagă de strămătura ceie și druștele cu drușcarii cu două sticle de pălincă și drușca cu cununa să duc la mire acasă. Mireasa stă cu cununa pă cap și să străgă în joc cu cununa. Druștele îs cele mai bune pretine de-ale miresii. Și una dintre druște îi străgă în joc miresii:

Cunună ți-am împletit
Tu ești gata de fetit.

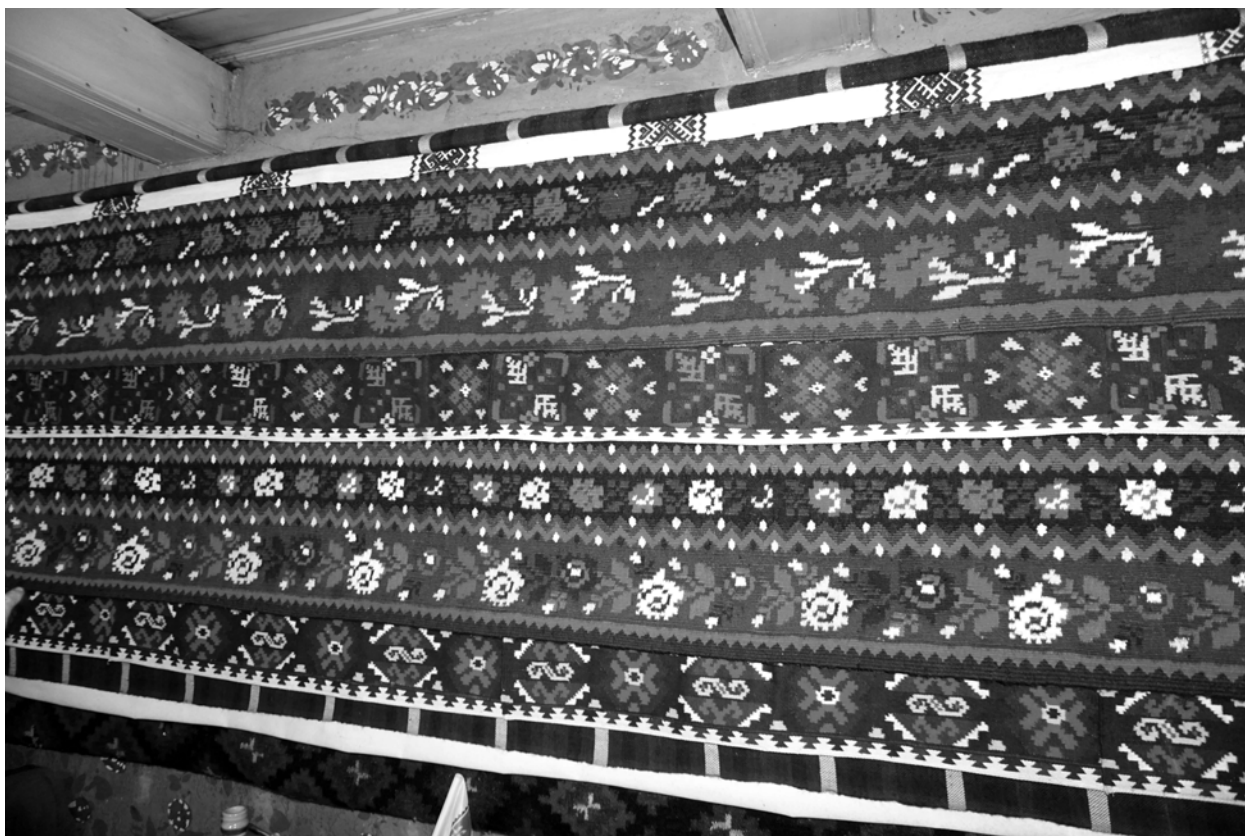
Apoi joacă un joc de învârtit și să duc tăți la mire, druștele cu drușcarii să duc. Acolo încep cusutul steagului. Le primește stegarul, dau cununa la stegar și le joacă stegarul, trei învârtite cu cununa. Și se începe cusutul steagului, doi feciori țin botele cele; după ce gată, stegarul

¹² Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

¹³ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

¹⁴ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

scutură de câteva ori steagul, druștele se reîntorc la mireasă și îmbracă mireasa. Și când sunt toate gata, se duc la biserică. Prima dată mere mirele și dacă trebuia să aștepte prea mult, ieșea cu scandal. Se înțelegeau mirele cu mireasa, de exemplu la ora 7 să fie la biserică. Și se mai întârzia 10, 15, 20 de minute. S-a întâmplat și c-o întârziat mireasa și i-o dat mirele una de i-o sărit cununa din cap. Și după aia s-o cununat.¹⁵

Rudă de zestre din Săpânța; foto: Florin Avram

Venea mirele cu nunta lui de acasă și mireasa cu nunta ei, și avé druște două fete. Să aduna la biserică, să cununa și mergea la mireasă, acolo la a doua masă. Prima să făcea la mire acasă. Druștele erau cu șerincă înaintea miresei și pă ea o duceau doi feciori. Mirele mergea între două fete. Și stegaru mergea cu steagu înapoia mirelui, îl scutura și-l arunca-n sus până la biserică și api iară până acasă să strâga strâgături. Înainte de a pleca la cununie, mirele și mireasa își ieu iertăciuni de la părinți, de la frați, de la surori, că el să duce cu soția sa. Pă mireasă o teptănu, împleteau și îmbrăcau druștele în haine albe. Sus avea cămașă și jos *fartuhuri* albe. Și în față aveai așa o *cătrincioară* micuță, frumos cusută. Și mergeau cu o duminică înainte la biserică cu cunună și apoi când să cunună mere cu șlaier. Mere îmbrăcată în mireasă cu cunună, cu o săptămână înainte de nuntă. Și apoi să

¹⁵

Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

cunună cu șlaier. Și nu mai poartă fartuhuri albe, poartă sumnă. Și când mere acasă, mere cu fete, cu feciori, cu alai după ea și fac masă, petrec, cu teceră (vioară), cu dobă, cu zongoră și horesc. Și până să cunună mirii, tinerii joacă afară aici pă poduri. Are și mirele și mireasa muzicanții lui și să întâlnească la biserică și tineretu joacă pă poduri, să adună muzicanții mirelui cu cei ai miresei. Când iese mireasa din casă să margă la cununie, îi pune sub prag foc (cărboni aprinși), sare slujtă, anume ca să treacă păstă ele.¹⁶ Mireasa pleca de la casa ei și mirele de la casa lui. Mireasa are cunună specifică de Săpânța pe care o poartă numa în ziua ceie, îi cunună făcută din celofan colorat.¹⁷

Când venea mireasa de la biserică, da un colac și la un fecior și la altu și îl țâneau în sus și mirii treceau pă sub colac. Și ieșialați da-n colac să-l rupă. Când să rumpe colacu, s-o gătat trecutu miresei. Noi fetele nu intrăm în casă până vine stegarul să ne ducă în casă, unde era masa. Și bunînțales că era o ordine specială la masa de nuntă. Tinerii într-o parte, bătrânii în alta, mirii, nănașii, druștele; părinți nu stăteau după masă. Apoi stegarul era printre mesă, aranja, să uita unde nu este ceva, să aducă, să pună.¹⁸ Se făceau plăcinte cu carne de oaie fiartă și supă din carne de oaie cu tăiței de casă. Se puneau câte două plăcinte pă farfurie și carne de oaie deasupra. Era carnea fiartă și preparată cu un pic de usturoi, piper și o puneau deasupra pă plăcinte. Și rupeai plăcinta, luai carne și mâncai. Și prăjitură sau pancove, atât era tăt meniul, de multe ori nu mai aveam plăcintă, dacă era nuntă mare. Și a doua zi iar veneau găzdoile și frământau și făceau plăcintă și tot ce trebuia. La noi și în ziua de azi să pună la nuntă gazdă pă cămară. Mireasa are gazdă pă cămara ei, mirele are gazdă pă cămara lui. Și ca să nu se mintă unul pe altul fac schimb, o persoană aleasă de părinții miresei mere la mire și o persoană aleasă de părinții mirelui mere la mireasă. Și scrie pă caiet, de exemplu Varia lui Vidau 50 lei, la noi întotdeauna s-o dat bani la nuntă, 5 lei, 2 lei, 3 lei, care cât o dat, nu erau nunțile așa de mari ca amu. Atunci nunțile să făceau acasă. Și la nuntă fecioru ținea fata pă jărunți și dacă nu venea fecioru să te țână pă jărunți era foarte mare rușâne. Masa mirilor se făcea împreună, să adunau la o casă, unde stabileau dinainte ori la mire ori la mireasă. Și a doua zi mergeau și dincolo la mire sau mireasă cu nuntași mai puțini. La 12-1 când să găta masa, lumea mergea acasă. Nănașii erau fete și feciori, la feciori le da câte o uia de horincă, la fete le dădea câte un colac din făină albă până la biserică. Erau și câte 20-30 de nănași înaintea mirilor. Acolo colacii ceia să împărțau la lumea care vină să vadă nunta la biserică, care nu erau nuntași, care nu participau. Și colacu cela fetele-l rupă și-l împărțau la lumea care aștepta sau îl donau la biserică. Și feciorii care aveau pălincă închinău la lumea care venea să se uite peste gard la nuntă, când se îndreptau spre biserică. Aștia erau prietenii mirilor nu erau nănași de cununie. Nănașii de cununie erau alții. Erau cei care o botezat mirele și mireasa și trebuia să-i și cunune în biserică. Și feciorii și fetele care petreceau mirii se numeau tot nănași. Cei care i-o botezat îi duceau și îi cununau și în biserică.¹⁹

¹⁶ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

¹⁷ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

¹⁸ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

¹⁹ Performer Irina Pop (Todiut), 63 ani, Săpânța, 2018.

La *dezbrăcatul miresei* să strâng nănașele și druștele tăte pă lângă ie și-o-nvăle cu baticu, îi luau cununa. Și după aceie joacă în continuare, să continue nunta cu masa. La mire îi pune clopu pă masă. Dacă mireasa era mai iute, mai aprigă, îi apuca clopu și și-l puneă pă cap, ca să conducă ie. Asta era sau după masă îl călca pă pticior să sie ie șefu. O fo care o grijit de clop și nu l-o putut lua.

Făceau și a doua zi de nuntă o masă, două dzâle era nuntă. Să făcea gioia și sâmbăta. Dumineca demult nu să făceau nunți, mai făceau marțea. Făceau de la 12 dzâua nunta, jucau și strâgau și era lume multă, Doamne, ce distracție. Și a doua dzî o fo iară până la 12 noaptea dobă și teceră și jocuri.

De zestre i-ai dat rudă, talgere, vacă, boi, cai, dacă o avut părinți. I-o dat la fată tot ce-o trebuit în casă, așternuturi, cergă, perini, dricari, dună, tăte feliurile, vasă nouă, să aibă în ce face mâncare. Și după nuntă duceau zestrea, era plin caru și api ieșeam și ne uitam și ziceam: „apoi mare zăstre îi duce, mare zestre are fata aia.” Demult, spunea bunica că erau și câte 2-3 nurori înt-o casă. Până și-o făcut casă, o stat cu părinții laolaltă două neveste. Și unu o rămas acolo și celălalt frate și-o făcut casă. Și casa era numa dint-o tindă și casă, casa era de sărbători și în tindă șiideu. Și noi am avut casă din lemn de 10 metri, mare casă o fost cu două camere.²⁰ Vacă, jurincă, pământ, oi, loc de casă dacă avea îi da. Obligatoriu, oricât de săracă ar fi fost mireasa, trebuia să aibă perini, lipideu și cergă. Orice fată aieste le avea pregătite. Și la biserică mama miresei merge cu cerga pe mână sau cu țolu. Și mirii la cununie stăteau pă cerga ceie.²¹

Ileana Turda (96 ani), Săpânța; foto: Florin Avram

²⁰ Performer Ileana Turda, (a Chilcului), 96 ani, Săpânța, 2018.

²¹ Performer Irina Pop (Todiuf), 63 ani, Săpânța, 2018.